

פרוטוקול מס' 48

מישיבת ועדת הפנים ואיכות הסביבה
יום ו', ט' חשוון תשל"ה, 09.00, 25.10.74
(ת"א, מרכז השלטון המקומי)

נכחו:

חברי הועדה:

י. תמיר - יו"ר
י. בארי
א. גיבלבר
מ. הכהן
א. הרליץ
ד. זכין
י. שמיר

מוזמנים:

י. לוי - משרד מסחר ותעשייה
י. פוזנר - משרד החינוך
ש. רוחם - סמנכ"ל משרד הפנים
י. שולמן - מרכז השלטון המקומי
א. שטרק - משרד העבודה

מזכיר הועדה: י. ברזני

רשמה: א. אשמך

סדר היום:

- א. איתור שטח לסילוק אשפה מגוש דן
- ב. סיכומים בנושא ההצעה לסדר היום של חה"כ י. פרוץ בדבר מצבן של ערי הפיתוח נוכח ההתרחשויות בקריית-שמונה ובמעלות

- 98 -

(נתקבל) ביום 30.10.74

א. איחוד שטח לסילוק אשפה מגוש דן

היו"ר י. תמיר:

רבותי, אני פותח את הישיבה. הסעיף האחד והיחיד שעומד על סדר יומנו הוא סיכומים בנושא ההצעה לסדר-היום של חבר הכנסת יצחק פרץ בדבר מצבן של ערי הפיתוח נוכח ההתרחשויות בקריית-שמונה ובמעלות.

לפני שנתחיל בדיון, אני רוצה למסור אינפורמציה. אתמול זימנה השרה שולמית אלוני קבוצת מבקרים לאזוריים המיועדים להיות מזבלות של גוש דן. יצאנו לסיור של חצי יום באזור פלמחים, באזור נחל שורק והכור האטומי ומצפון לאשדוד, כדי לאתר מקום לקבורת פסולת ואשפה במקום חיריה. בפגישה השתתפו מנהלים כלליים של משרד הפנים ומשרד הבריאות, מנהל אגף בינוי במשרד הבטחון, נציגים של משרדים שונים, מינהל מקרקעי ישראל, עיריית תל אביב, ארגון גוש דן לסילוק פסולת ואשפה, הממונה על המחוז. רבותי חברי הכנסת, מה שראינו אתמול זו זוועה כזאת שקשה להעלות על הדעת. אנשים נדהמו.

מצפון לאשדוד ראינו מזבלה פתוחה, וזה בעיר שתכננו אותה רק לפני 15-20 שנה. במקום מסוים ראינו ערמה של ציאניד, שהוא הרעל החריף ביותר, מוטל גלוי וחופשי. במקום עולה ענן עשן, כי עיריית אשדוד שורפת את הפסולת, ונוצרים גזים איומים, ללא קבורה, ללא סילוק. כך עושים בעוד כמה וכמה ישובים. פרופסור פדה היה ממש מזועזע, לא עלה על דעתו שקיים דבר כזה בישראל. צהל מנע כל הזמן את גיצול השטח, כי בקרבנו יש כמה מתקנים של הצבא. לאחר שראו את השטח, אמרו נציגי צהל שהם יסירו את התנגדותם לאיחוד שטח למזבלה. פרטים נגיש באחת הישיבות הקרובות, רצייתי עכשיו רק לשתף אתכם ברשמים של הביקור במקום.

יש בישראל תופעה מוזרה: אנחנו בונים ערים, מקימים ישובים, מפתחים את הצד האורבני, מגדילים את הישובים, ואיש לא דואג לסילוק הפסולת, שבימינו היא רבה מאד. הוא הדין גם בפסולת נוזלית, כל השטחים ממש מוצפים.

ניסינו לאתר שטח. השטח על יד פלמחים הוא הקרוב ביותר לתל אביב, נוח ביותר, חפרו שם כמויות עצומות של כורכר ואפשר שם להטיל את האשפה, לאחר שבחיריה יקימו מגרסה וימיינו את מרכיבי הפסולת.

ש. רותם: האם היה שם גם נציב המים או נציגו?

היו"ר י. תמיר: לא.

ד. זכין: האם יש בידניו מודל של מיזבלה מודרנית?

היו"ר י. תמיר: זה מחייב הכהרה. לפי נתונים ששמענו אתמול מפי המומחים השונים, יש כיום בעולם שני דגמים לסילוק פסולת. בדגם אחד אוספים את הפסולת, מסננים את המרכיבים ומעבירים לשימוש חוזר מרכיבים כמו נייר, מתכות, כל היתר עובר למכונות גריסה, כפי שמספרים המומחים, כל זה נעשה ללא גרימת מיטרד לסביבה, אף לא ריח. אחר כך כובשים את הפסולת באריזות מסוימת ומובילים אותה במכונות לקבורה. כמות הפסולת בגוש דן היא כ-1100 טון ביום, ולאחר התחצית הכמות היא כמחצית מזה, ל-10 השנים הקרובות ידרשו בסך הכל 15 דונם. ואם ימלאו את כל ההודאות, לא יהיה מיטרד. שיטה אחרת היא משרפה, והיא מקובלת בארצות רבות. התכנית שהוצעה לגוש דן כרוכה בתקציב של 100 מיליון דולר ו-6 שנות בנייה. זה דבר טוב מאד, אפשר אפילו להפיק אנרגיה מהחומרים שימוינו מהאשפה, אבל אי אפשר כלל לחשוב על השקעה כזאת וזמן כזה. יש גם רתיעה בפני ארובה נוספת.

ביקרנו בפלמחים, שם יש קרייטרים שנשארו אחרי כריית הכורכר. אפשר היה לכסות את הפסולת בערמות חול וכורכר ואחרי שנים מספר לפתוח ושוב להשתמש במקום. אבל זה קרוב מאד לפלמחים ולגן רווה. והישובים שם סבלו כל כך הרבה ממתקני החימצון של ראשון, שאין לאף אחד עוז לבוא אליהם עכשיו עם המפעל הזה, אם כי יתכן שהוא לא ייפגע בכלל בסביבתו אם אמנם יהיה תקין. יש שטח טוב קרוב לכור האטומי, אבל אי אפשר לנצלו כי יש שם מתקנים של הכור ושל הצבא. מצפון לאשדוד יש מכתשים עצומים שכרו בהם כורכר, ואפשר יהיה 10 שנים לקבור שם את כל כמות הפסולת של גוש דן וגם של אשדוד.

קיימנו ישיבה עם כל הגורמים וניסינו למצות דעת כל הנוכחים והמומחים בענין איתור השטח. לאחר שנציגי הצבא ראו מה נעשו, הם הסירו התנגדותם לניצול השטח שעל יד אשדוד, וכנראה שזה אמנם יהיה המקום. אמנם בקרבתו יש מטווח, אבל אין מקום טוב ממנו. בשטח זה אין ישובים, הוא נמצא במרחב יבנה, גובל באזור התעשייה צפונית לאשדוד. אל השטח הזה לזטשים עיניים מפעלי תעשייה שונים שרוצים להתרחב, וגם נמל אשדוד, בתי הזיקוק, חברת החשמל. אבל איש מהם אינו חושב מה יהיה בסופו של דבר עם הפסולת.

מ.הכהן: מי השתתף בסיוור? לא היו נציגי הישובים באזור?

היו"ר י.תמיר: היו הממונה על המחוז, נציגי מינהל מקרקעי ישראל, שרות שמירת הסביבה, גוש דן לסילוק אשפה ופסולת, ד"ר פדה, חיים קוברסקי, השרה שולמית אלוני, נציגי צהל, מומחים של משרד הבריאות לעניני פסולת, ועוד כעשרה אנשים מגופים ממשלתיים שונים. שאלתי הראשונה היתה מדוע איננו למדים מחכמינו ז"ל, שהיו אומרים: לא הקים לך בורסקאי אלא ממזרחה של עיר. מדוע צריך לעשות מחקן מצפון-מערב העיר, הרי מוטב להקימו ממזרח, בגלל הריחות. בענין זה היתה תשובה חד משמעית. נציב המים מנחם קנטור הודיע, שאם תותקן מערכת כזאת לקבורת פסולת באזור מגדל צדק - שהוא אולי המקום הנוח ביותר - יש סכנה של סיהום מעיינות ראש העין. אינני יודע אם אמנם כן, אבל נגד נימוק כזה קשה לעמוד.

י. בארי: שר-הפנים בתשובה לשאלות במליאת הכנסת, ומר קוברסקי מנהל המשרד כאן בוועדה, עמדו כבר מספר פעמים על הבעיה של סילוק הפסולת המוצקה, והסבירו לנו שחל עיכוב משמעותי ומצער בגלל תקלות במיכרו הראשון. פתחו מיכרו חדש. אולי אנחנו יכולים לקבל אינפורמציה איפה עומדים היום בתכנית הכללית לסילוק אשפה.

היו"ר י.תמיר: אני מוכן למסור דברים ששמעתי אתמול מפי מר קוברסקי. פתחו מיכרו שני, והוא אינו שבע רצון משלושת הגורמים שעומדים בתחרות, כי חסרות להם ידיעות בדוקות בנושא. בין הקבלנים מופיעה גם מקורות, ומה היא יכולה להבטח בנושא מורכב כל כך שהורש ידע רב ונסיון. בעולם יש חברות רציניות שעוסקות בענינים אלה. לפי דברי קוברסקי, אין עדיין חוות דעת מדעית מה דורש משרד הבריאות. באו לכאן יהודים מארצות הברית, אחד מהם אדלשטיין שעומד להיות נשיא המגביית המאוחדת בארצות הברית, והוא מבצע את סילוק האשפה ב-30 ערים בארצות הברית. הוא לא משתתף במיכרו, אבל הוא מציע שיבואו ויראו איך הם עושים את הפעולה שם, והם יהיו מוכנים לפעול בארץ. מר קוברסקי אינו רואה אפשרות לקדם את הענין כפי שדובר עליו בשאלות ובתשובות עליהן, הוא רוצה לחכות, או להכריז מיכרו נוסף כדי להגיע למיצוי הנושא. אני יעצתי לו דבר פשוט מאוד. יש להניח שהפסולת המוצקה בישראל דומה בהרכבה לזו שבקליפורניה או פלורידה, ושם יש מוסדות ממדרגה ראשונה שמתענינים ובקיאים בכל הקשור בנושא זה + א.ר.א., המועצה לאיכות החיים ועוד - נשאל איך הם פותרים בעיות כאלה ונבקש מהם המלצות. יש נסיון עשיר בארצות הברית, מדוע אנחנו צריכים לפנות למקורות, שתעשה נסיונות על חשבוננו.

א. הרליץ: השאלה של חה"כ הכהן היתה במקומה. נדמה לי שהיה פגם בסיוור הזה שאנשי אשדוד ואנשי המועצה האזורית יבנה לא היו שותפים בו, לפחות בשביל הרגשתם הטובה.

היו"ר י.תמיר: אני הוזמנתי כמו המשתתפים האחרים. יכול להיות שאמנם יש כאן טעם לפגם, אבל בסכום הדברים אמר מר קוברסקי דבר נכון: אני מודיע בזה בתוקף תפקידי וסמכותי, שאני מוציא את הנושא הזה מטיפולם של גורמים נוגעים בדבר, לעולם לא נגיע לפתרון אם נהיה תלויים בגורמים הנוגעים בדבר, כי כל אחד רוצה שהמיזבלה תהיה אצל השני. מר קוברסקי אמר שיבוא את הענין למועצה הארצית לתכנון ובנייה, ושם יחליטו, אחרת לא יהיה סוף לענין.

ב. סיכומים בנושא התצעה לסדר-היום של חה"כ י. פרץ בדבר מצבן של ערי הפיתוח נוכח ההתרחשויות בקרית-שמונה ובמעלות

היו"ר י. תמיר:

אני רוצה לרענן בקצרה את זכרונכם במה אנחנו עומדים בסעיף המרכזי בישיבה זו, שהוא אחת הסוגיות הנכבדות ביותר בחיינו. לפני שיצאנו לפגרת הקיץ הוסכם בינינו לחומר שלפנינו יהיה בסיס למסקנות שכל הועדה תתאחד עליהן, לאחר שקיימנו היורר די יסודי ומעמיק עם משרדי הממשלה והגורמים שקשורים בפיתוח ועידוד עיירות הפיתוח. למרות זאת מצאתי לנכון להזמין היום את נציגי הממשלה, כדי שנראה את הנושא גם לאור הזמן שחלף מאז סכמנו את הסיכומים האלה ועד היום הזה.

עשיתי ניסיון של מעין מעקב פרלמנטרי, לאחר ששרי הממשלה, נציגי הממשלה, ממונים על אנשים מסוימים במשרדי הממשלה היו במקומות ונפגשו עם ראשי רשויות מקומיות, הכריזו הכרזות, הבטיחו הבטחות, נשאלת השאלה באיזו מידה הם מקיימים את אשר הבטיחו. קיבלנו תשובות מאלו ראשי עיריית קרית שמונה ומחזן ראש המועצה בשלומי, ושלחתי לכם את החומר. אני חושב שזה חשוב מאד שהכנסת תעמוד על ראשם של המבצעים ותזכיר כי אין די בכך שאומרים מה שאומרים, אלא צריכים להיות גם אחראים שהדברים יקוימו. אני צריך לציין בסיפוק שמשרד הפנים זכה בציון הטוב ביותר בתשובות שקיבלנו. אני רוצה לומר זאת למר רותם, ואני מבקש ממנו להביא את הדבר לידיעת חבריו בעבודה. יש משרדים, למשל משרד התחבורה שקיים פגישות עם האנשים מהמקומות הללו, קודם השר יריב, אחר כך השר יעקבי, ואחר כך הירם, סכמנו סיכומים ושום דבר לא נעשה. משרדים אחרים פעלו לסרוגין. יש בוודאי גם דברים שאי אפשר לעשותם בבת אחת, דרוש זמן, צריך להתארגן. אבל יש משרדים שהסתפקו בהכרזות, ולכך יש השפעה שליליות לא רק בגלל אי הגשמה של דברים נחוצים, אלא גם מבחינה מוראלית. אנחנו צריכים בכל תוקף לשרש נגע זה. מוטב שלא להכריז מאשר להכריז ולא לקיים.

לאחר מבט רטרופקטיבי, הוספתי סעיף אחרון למסקנות, שאולי יתקבל על דעת חברי הועדה.

ש. רותם:

קראתי את הצעת הועדה. אנחנו יודעים שכלי התקשורת אוהבים לראות רק את השלילה שיש במדינה, ולא להראות דברים חיוביים. אני חושב שחברי הכנסת אינם צריכים דווקא לעודד דבר זה וחייבים לציין גם דברים חיוביים. במסמן הזה אינני רואה את החיוב, והרי בכל זאת הקמנו את הישובים האלה. עשינו סקר בעיירות הפיתוח, אפשר לראות מה הקימה הממשלה ומה היא עושה יום יום, אם בפיתוח כלכלי, אם באיכלוס או חינוך. הרי בכל זאת עשינו משהו. נכון שיש מחדלים, אבל הרי יש גם מיגבלות מסוימות, מיגבלות תקציב. לעתים מתרשמים יותר מדי מקול צעקה שמרים ראש מועצה זה או אחר. אני לא יכול להביין למה שלומי כל כך מסכנה, הרי היא בסך הכל פרבר של נהריה. צריך להיות חוש פרופורציה.

א. הרליץ:

היית רוצה לחיות במקום שרופא מומחה בא אליו פעם בחודש, ושאיין תחבורה מסודרת?

ש. רותם:

יש 700 כפרים במדינה שגם בהם זה לא קיים. שלומי הוקמה ככפר והתפתחה לא כפי שצריכה הייתה להתפתח. אם אין שם רופא, צריך לבדוק את הסיבה. המצב במצפה רמון הרבה יותר גרוע. יש ויכוח על שיטות האיכלוס. היה ויכוח עם שר השכונת הקודם, ואולי עכשיו תהיה למשרד השכונת גישה אחרת. התרופה למצפה רמון וחצור יכולה להיות כמו בפיתוח מגדל העמק, במשך שנה או שנתיים הבאנו לשם בבת אחת אלפי תושבים וזה שינה את פני המקום, שלא יהיו בו רק מקרי סעד. אם מצפה רמון לא תהיה תוך עשר שנים עיר של 30 אלף תושבים, הרי לא עשינו שום דבר. לא יתכן שאנשים ממצפה רמון יסעו 100 ק"מ עד לישוב הקרוב ביותר כדי לקבל שירותים שאי אפשר להביאם למקום, אלא אם תהיה שם אוכלוסיה יותר גדולה, אם תהיה אוכלוסיה הומוגנית. אם סתם נביא לשם מספר עולים, הם יברחו מחד. אם נביא בבת אחת 500 משפחות מעולי רוסיה, הם ישארו במקום. כשהביאו קבוצות גדולות, הם נשארו במקומות. אם מדברים על אקדמאים, אם נביא לשם 20 מורים ורופאים ביחד, תהיה להם חברה, אפשר יהיה להקים מוסדות במקום.

אני מבקש לתקן את ההמלצות ולציין את החיוב.

היו"ר י. תמיר: במסקנות המוצעות אין שום רמז להמעטת פעולות קונסטרוקטיביות שנעשו. אני חושב שזה דבר מובן מאליו. יש כמה וכמה הדגשות, ונחזור לזה.

מ. הכהן: אני חושב שההערה של היושב ראש בענין הכרזות הבאות בעקבות אסונות חייבת להיות מודגשת במיוחד. אני זוכר שלאחר אסון אביבים, שלא קוימו.

אני מצטרף להצעה של מר רותם, שאם מוסיפים סיפא של בקורת, חייבים לומר גם מספר מילים על החיוב שבפעולות הממשלה. צריך להדגיש את הצורך בהפניית עולים לעיירות פיתוח, לא במרכז הארץ אלא באזורים המרוחקים.

יש להדגיש הקמת מוסדות תרבות כלל-ארציים בעיירות הפיתוח. מקימים מכוונים, מוסדות, ישיבות, מוזאונים בהכל במרכז הארץ. חשוב לדרוש הפנייתם לאזורי הפיתוח.

הועדה צריכה להמליץ שהממשלה תסווג את התמיכה במוסדות לשני סוגים, למוסדות שנמצאים במרכז הארץ ובערים הגדולות המבוססות, ולמוסדות באזורי פיתוח. אני יודע שמוסדות דת בערים הותיקות ובישוב הותיק מקבלים תמיכה ממשלתית יותר מאשר מוסדות כאלה בעיירות פיתוח ובישובי ספר.

יעל פוזנר:

שתי הערות למסמך. מדובר כאן על עבודה שיטתית בתכנית עבודה לעיירות הפיתוח. ועדת השרים לעיירות הפיתוח ועל ידה ועדת המומחים הולכות בדיוק בכיוון הזה. (י. תמיר: לא בדיוק). ועדה זו החליטה לטפל בבעיה בשני שלבים. בשלב הראשון תטפל בשבע עיירות פיתוח הבעיותיות ביותר: מצפה רמון, ירוחם, שלומי, מעלות, בית שאן, חצור, קרית שמונה. הוחלט לטפל בהן גם לטווח קצר וגם לטווח ארוך. קיבלנו כבר הצעה שכוללת את כל שטחי החיים - תחבורה, רפואה וכו' - לגבי מצפה רמון. ואני חושבת שתוך החורף הזה יגיעו הצוותים של ועדת המומחים לכל אחד מהמקומות האלה כדי לעבד תכנית העבודה. אני לא יכולה להבין איזו עבודה שיטתית מתבקשת כאן, כאשר בדיוק בכיוון זה החלטנו ללכת.

אשר להצהרות והבטחות, הרי בתחום החינוך הבוטחו לקרית שמונה הדברים הבאים: א. יום לימודים ארוך לכל ילדי חצור; ב. הקמת בתי נוער; ג. הרחבת הספרייה; ד. טיפול בתמריץ מיוחד למורים; ה. ציוד בתי הספר.

אני שמחה להודיע שהצלחנו להביא מספר ניכר של מורים ותיקים לקרית שמונה, וכיום אין מחסור במורים בקרית שמונה, ביניהם מורים מבית הספר שעל יד האוניברסיטה בירושלים ועוד. (י. בארי: זמנית או קבע?) למספר שנים. אתה לא יכול מההתחלה להביא משפחת מורים להשתקע קבע במקום, כי הם רוצים להכיר את המקום ולדעת אם יוכלו לחנך שם את ילדיהם. אם היום תחייב אותם להתיישב במקום קבע, הם לא יבואו בכלל. לאחר שהעמידו בקרית שמונה 25 או 36 דירות למורים, הגיעו מורים לקרית שמונה. הוקצבו 600 אלף לירות לציוד בתי ספר. אחת הבעיות בהקמת מועדוני נוער ודברים אחרים היא שהרשות המקומית אינה מסוגלת לבצע את הבנייה, אפילו לא מסוגלת להקים את הגדרות ולעשות חצרות. איך להתגבר על השאלה הזאת, אינני יודעת, אבל נראה לי שלא הממשלה ובוודאי לא משרד החינוך לא יוכלו לטפל בביצוע פיסי של הדברים האלה.

הערה שלישית בענין הפניית עולים לעיירות פיתוח מרוחקות. אני מבינה שהמדיניות של משרד הקליטה וגם של הסוכנות היא קודם כל להביא לעיירות אלה ישראלים, ולא להביא דווקא עולים למקומות הקשים האלה. (מ. הכהן: אין סתירה). יש סתירה לפחות בעדיפויות. אם לא נוכל להבטיח שתהיה במקומות אלה אורה מתאימה לקליטה, נזיק גם למרומות וגם לעולים. (מ. הכהן: יש נסיון של כרמיאל, ערד). כרמיאל היא לא ברשימה של מקומות בעייתיים. כרמיאל, ערד ודמונה הן לא בעיותיות. הגורמים הקולטים אינם סבורים שרצוי להזרים עולים לעיירות בעיותיות ועל ידי כך לגרום תיסכול נוסף.

איך אפשר לומר שמקימים מוסדות תרבות דק במרכז הארץ? בתי הספר המקיפים הוקמו כמעט אך ורק בעיירות פיתוח, היפים והגדולים שבהם. מי שהיה בחצור ולא ראה זאת, אינני יודעת איפה היה. (מ.הכהן: דיברתי על תרבות, לא על חינוך). לא ידעתי שחינוך הוא לא תרבות. ספריות, מרכזים קהילתיים, קונסרבטוריונים - מקימים בעיירות פיתוח. אינני יודעת עוד איזה גופים מקימים מוסדות תרבות, אלה שידועים לי ומוקמים על ידי משרד החינוך, קרן החינוך, משרד השכונות - מוקמים אך ורק בעיירות הפיתוח. אפשר להגיד שזה לא מספיק.

צריך לזכור שקל יחסית להקים מוסד, אבל קשה יותר להתזיק אותו ולהפעיל אותו. אינני חושב שאפשר להקים היום תיאטרונים גדולים ומפוארים בעיירות פיתוח שיש בהן 3000 או 5000 תושבים. בכל אחת מהעיירות האלה, מעלות, שלומי ועד מצפה רמון וירוחם, הוקמו מבנים שיש בהם גם ספרייה, גם אולם קטן למופעים. אם יש כאן חברים שיכולים להביא לידיעתנו עיירות פיתוח ששם לא הוקמו מוסדות התרבות הדרושים, אודה להם מאד.

מ.הכהן: לא מוסדות התרבות הדרושים להם, אני מדבר על מוסדות מרכזיים. בעין-חרוד, למשל, יש משכן תרבות שהוא נקודת משיכה לכל הארץ. צריך להקים מכוונים ומוזאונים במקומות שונים, ואלה יהיו נקודת משיכה.

א. הרליץ: כשאנחנו מדברים על מוסד תרבות איננו מסתפקים בזה שיש בניין. לכן גם התשובה שנתן שר החינוך לראשי עיירות הפיתוח היא לא תשובה, הם מתקוממים נגד זה. יש בניין, אבל אין בו תוכן. כל הכבוד למי שהקים בנינים אלה, אבל בספריות אין ספרים ובמועדוני התרבות והספורט אין די פעולה.

י. פוזנר: אני מבקשת שחה"כ הרליץ תראה לנו איפה יש ספריות שאין בהן ספרים, ותגיד לנו איפה יש מרכזים קהילתיים - (א. הרליץ: בית ברבור). לפי מיטב ידיעתי, בית ברבור הוא לא בעיירת פיתוח, ועד כמה שידוע לי איננו מדברים כאן על שכונות אלא על עיירות פיתוח. היות והנושא הוא נכבד, ואני לא אמרתי דברים לשם הגנה, אלא אני מבקשת ומזמינה להצביע על מקומות שבהם דרושים מוסדות תרבות.

א. גבלבר: לא יהיה רע בזה עם ועדת הכנסת תמליץ על הקמת מפעלים לתרבות ואמנות בעיירות פיתוח. אולי אי אפשר יהיה לבצע כי יש עדיפויות, בית ספר קודם למשכן תרבות.

בסעיף 6 מדובר על העיירות הפרולבמטיות, ואליו צריך לצרף את הדברים שאמר כאן מר רותם. צריך להפנות עולים לעיירות הפיתוח, ולעשות זאת בצורה מאסיבית. במצפה רמון ובחצור הבעיה החברתית פחות קשה, בשלומי ומעלות קשה יותר. בוודאי שטוב היה אילו הלכו לשם ישראלים, אבל כאלה אינם, או שמספרם קטן מאד. קליטתם של עולים קשה יותר, אבל אנחנו מקווים שעולים יהיו. ואף כי קשה במקומות אלה לקלוט עולים, צריך לדרוש הפניית העלייה לשם.

אני מציע להוסיף לסעיף 6 פסוק ברוח הדברים שאמר מר רותם.

סעיף 8. אני חושב שאנחנו עושים עוול לגורמים במבצעים בכך שמנסחים על דרך השלילה. בזמן פגרת הכנסת הייתי ברוב עיירות הפיתוח בגליל, והתברר לי שהבטחות הזרים לא היו הבטחות שוא. יש תכניות ממשיות לבנייה, פיתוח וכל הקשור בזה גם באזור וגם בעיירות הפיתוח. המסקנות האלה נכתבו תחת הרושם של ביקור הועדה מיד לאחר ההתרחשויות בקרית שמונה. היו הבטחות, ואנשי המקום חשבו שהמימוש צריך להיות מהיר. אבל לא תמיד ביצוע יכול להיות מהיר, צריך להכין תכניות, צריך להחליט על תקציב. אבל אני יודע שבכל המקומות האלה נעשו דברים, וזו גם דעת אנשי המקום. יש תוכנית ש-500 משפחות של עובדי רפא ל יעברו מחיפה למעלות, ומשרד השכונות כבר עוסק בזה. הופנו אמצעים למעלות גם של גורמים יהודיים בחוץ לארץ, כלומר הדברים משתנים. אינני שבע רצון מהקצב, אבל לא ייתכן יהיה להציג את זה בצורה שלילית.

אני מציע לכתוב בצורה חיובית: הועדה ממליצה שהכרזות השרים בענייני הישובים בצפון וההכטחות לביצוע פעולות אמנם יקוימו במלואן ובקצב הדרוש. אני חושב שמיותר הוא הפסוק על אמינות. כל אחד יודע שאם אתה מבטיח ומקיים, אתה יוצר אמינות.

י. בארי: אני מסכים עם רוח הדברים בנוסח המוצע. לי שלוש הערות שהייתי מבקש שיבואו לביטוי בהחלטה שלנו.

בנוגע להרכב האוכלוסיה, מדברים על ותיקים ועולים, ונראה לי שמן הדין לדבר גם על מקצועות שונים, שכבות חברתיות שונות. גם משרדי הממשלה הגיעו למסקנה, ישאחת השגיאות שנעשו בתכנון ערי הפיתוח היא שביססו אותן על תעשייה מסוימת, ובהתאם לכך הגיעה גם אוכלוסיה מסוימת. ד"ר מנדלבאום ממשרד המסחר והתעשייה אמר לנו זאת בגילוי לב ראוי לשבח, וזו שגיאה שאפשר להבינה. היום יודעים שכדי להתזיק מקום כזה צריכים להיות בו גם אנשי צווארון לבן ועוד. אם בונים מקום על מפעל טקסטיל, הרי האוכלוסיה היא של עובדי טקסטיל.

אני מזדהה עם מה שמשמע מדברי מר רותם. בחודשים האחרונים הייתי חמש פעמים בצפון. באחד הסיורים של ועדת כנסת החילוני ברמת הגולן ולבסוף הגענו לגליל המערבי. כך הזדמן לי ביום אחד לראות גם את ישובי רמת הגולן וגם את שלומי. אני מוכרח לומר שצורת החיים ורמת החיים בישובי רמת הגולן נמוכה בהרבה מאשר בשלומי. אבל איזה טוין שמענו בישובים ברמת הגולן, ולא חשוב מאיזה זרם ומפלגה הישוב, ואיזה טוין שמענו בשלומי. ברמת הגולן ביקשו מאתנו רק דבר, שלא ניחן להם הרגשה שהישוב הוא לא קבוע, או כאילו הם גורמים למלחמה, הם מרגישים את עצמם עומדים בקו החזית. בשלומי בא יושב ראש המועצה עם רשימה של תביעות, שני דפים מלאים, בטוין שבשום מקום לא שמענו כמוהו, כולל דרישה להקים בית זקנים, מפני שיש להם במקום 150 זקנים. מרגילים אנשים להיות רק מקבלים, כפי שקוראים לזה באמריקה. שאלנו כמה ממנת המועצה מאמציה. כמעט אפס, הכל צריך לתת להם. גם עניין זה צריך להדגיש, אמנם לא באורח שלילי, אבל צריך לומר שישובים צריכים לדאוג לעצמם ולהשתתף בקידום שלהם עצמם, ולא רק לבוא בתביעות אל הממשלה שמגיע להם.

אני מסכים עם דבריו של ח"כ הכהן, וארחיב: לא רק מוסדות תרבות. לדעתי, לא נפתור את הבעיה גם עם ההמלצות היפות ביותר, אם מוסדות ומחלקות ממשלתיים וארציים לא יופנו אל ערי הפיתוח. הזכירו משפחות עובדים ברפ"ל, אילו אפשר היה להעביר את מכוון וולקני לאחת מערי הפיתוח היתה באה לשם אוכלוסיה מסוימת ובה ישראלים. אינני חושב שזה בלתי אפשרי לחלוטין. בגרמניה, מטעמים אחרים, לא ריכזו הכל במקום אחד, בית המשפט העליון אינו נמצא במקום שנמצא הפרלמנט ונמצאים משרדי הממשלה, משרדים מסוימים של הממשלה מפוזרים. נכון שזה עלול לגרום קשיים.

א. גיבלבר: זו תהיה פגיעה בירושלים.

י. שמיר: זה לא מעשי.

ש. רותם: העברנו משרדי המחוז מתל אביב לרמלה, מחיפה לנצרת. אבל אף אחד מהפקידים לא עבר.

ד. זכין: זק מוסיף מכוניות. אינני מתנגד, אני רק מצייין עובדה.

י. בארי: ההערה היא במקומה. צריך גם להחליט על סדר קדימות. אם אנחנו חושבים שזו המשימה הראשונה במעלה, בוודאי שזה יבוא על חשבון דברים אחרים, יהיו תלונות מצד ירושלים, אולי אפילו תהיה פגיעה באקולוגיה. לדעתי חשוב להעביר מוסדות ארציים ומחלקות, לא בית תרבות שצריך לספק צרכי אותו מקום. אם הסכימו לעבור לאילנות, אולי אפשר לעשות נסיון דומה במחלקות אחרות.

א. שטרק:

לפי הערכת, אין למדינה היום כח לטפל בעת ובעונה אחת בכל ערי הפיתוח ולגרום שינוי מהותי רצוי בכולן. מוכרחים לקבוע עדיפויות. כיום יש שוויון בין ערד ושלומי בשורה של ענינים: מחיר דירה, תנאי כניסה לדירה, תמריצים שמקבל אדם שבא למקום. ועדה בין-משרדית פועלת ותקבע תמריצים שיתנו עדיפות מוחלטת לשבע ערי פיתוח על יתר ערי הפיתוח. השבע הן: קרית שמונה, חצור, מעלות, שלומי, בית שאן, ירוחם, מצפה רמון. התמריצים מכוונים לחושבים חדשים שיבואו למקומות אלה וגם לתושבי המקום. אנחנו חייבים לקבוע רשימה שאפשר יהיה להגן עליה. אם רוצים לסייע לישוב לגדול, להזרים אליו אוכלוסיה שמסוגלת לקיים את עצמה, אי אפשר לעשות זאת בלי לסייע לאוכלוסיה הקיימת באותם מקומות. יש הבדלים בצרכים וביעדים ודרכי הפתרון לשבע ערי הפיתוח. אני חושב שצדק מר רותם, שלומי לא צריכה להיות עיר עיר של 30 אלף תושבים, היא צריכה להיות עיר של 4000 תושבים וצריך להיות לה קשר דו סטרי עם נהריה ועם מקומות אחרים. כיום הקשר הוא פשוט: אנשים משלומי באים לעבוד בנהריה ותוזרים אחר הצהריים לבתיהם. אם יהיו בשלומי אלף מיגרשים לזוגות צעירים מהסביבה, ביניהם גם תושבי המקום, תוצר אוכלוסיה אחרת. דרכי הפעולות צריכות להיות מתאימות לכל מקום ומקום. הפתרון בירוחם צריך להיות שונה מאשר במצפה רמון, כי אחד הדברים שמהם סובלת ירוחם הוא הקירבה לדמונה.

שינוי משמעותי יכול להיות אם ישתקעו ותיקמו בערי הפיתוח, ואני חושב שיש בכוחנו להביא אלפי משפחות לערי הפיתוח. ההנחה שעיר כמו קרית שמונה מבוססת על טקסטיל ויש בה עבודות נחותות ולכן גם השכר נמוך, היא לא נכונה. יש בידי רשימה של ביקוש לכח אדם בקרית שמונה באוגוסט 1974, עשרות רבות של משרות פנויות בגיוון רב ובדרג מקצועי בשכר גבוה. אנחנו רוצים ליצור תמריצים שימשכו אנשים. ההנחה היא שישראלים מוכנים לבוא למקום שיש בו שכר ותנאים פיסיים מתקבלים על הדעת ואפשרות הינוך לילדים. לפי התכנית נסייע לאנשים שישתקעו בקרית שמונה ב-95% ממסלר הדירה במשכנתא, ישלמו 5% ממחיר הדירה ובעל מקצוע נידרש יוכל לקבל סיוע נוסף גם לתשלום אותם 5%. האיש שעובר לקרית שמונה לא יצטרך להחליט כבר ביום הראשון לרכוש דירה, הוא יוכל לשקול במשך שנה אם הוא נשאר במקום. ידוע לי שמשדד השכון החליט לתת הלוואות עומדות בסכום ניכר. מורים ובעלי מקצועות חיוניים אחרים יקבלו מאות לירות תוספת שכר נטו לעומת השכר במרכז הארץ, וכן הנחות בניכוי מיסים. יש תכנית בשנתיים הקרובות להביא לקרית שמונה אלף משפחות ישראליות ו-500 משפחות ישראליות למצפה רמון. מספר האנשים שיעברו למצפה רמון ייקבע על פי מספר הדירות שבנייתן תסתיים. לשני המקומות האלה רוצים לסייע בעזרת תנועות ציבוריות, מכל המפלגות. אנחנו מתחילים בפעולה לעידוד הדור הצעיר בישראל להשתקע בשתיים או שלוש ערי פיתוח. התוכניות שהזכרתי הן בשלב ביצוע, ואני מקווה שתוך 3-4 שבועות נוכל להתקדם. לקרית שמונה עברו בחודשים האחרונים 70 משפחות מורים, והם תורמים למקום, הם פעילים לא רק בתחום ההוראה אלא גם בחיי החברה.

לא מתקבל על הדעת שכל העולים יבואו למרכז

הארץ. כיום קטן מאד מספר העולים ההולכים לערי פיתוח. הזכרתי שבע ערים פרובלמטיות, צריך להתחיל להפנות עולים רבים לערי הפיתוח האחרות. אין קושי היום להביא עולים לערד, לקרית גת, לנצרת עילית או למגדל העמק. צריכה להיות חלוקה ברורה: ישראלים צריכים להוות תשתית בערים הפרובלמטיות, ועולים יופני לערי פיתוח שהן מושכות יותר.

י. שמיר:

אין ספק שרצוי להביא ותיקים לערי הפיתוח, אבל זה צריך לעלות בכסף רב למדינה. מה ששמענו על דיוור לותיקים בערי פיתוח, הרי אלה ממש מתנות. (א. גיבלבר: שיכולות להיות מנוצלות לרעה). לעומת זאת סידור של עולה דורש אותו סכום אם בעיר פיתוח ואם במרכז הארץ, כי לא צריך להעביר אותו ממקום למקום. הבאת ותיקים לערי פיתוח תהיה מעמסה נוספת על המשאבים המוגבלים של המדינה, וצריך להביא את זה בחשבון. אמנם הבאת עולים למקומות פרובלמטיים לא תפתור את הבעיות של המקומות האלה, אבל יש ליצור את התנאים גם לקליטת עולים במקומות אלה. אני מתנגד בכל תוקף לחלוקה שחיינה עיירות עם עולים ותהיינה עיירות בלי עולים. הרי המגמה היא מיזוג, אמנם מיזוג של חטיבות גדולות, אל של יחידים, לא משפחות בודדות, אבל אין להניח שלא נביא עולים לקרית שמונה אלא רק לערד.

א. שטרק: אין כוונה כזאת. מדובר על שתי השנים הקרובות

כדי שהערים הפרובלמטיות יוכלו לקלוט ולמשוך

עולים.

י. שמיר: זה צריך להעשות בד בבד. בסעיף 6 המדובר על אלמנטים חדשים לעיירות הפיתוח, צריך לכתוב שיש ליצור תנאים לקליטת עולים.

דיברו על הקמת מוסדות כאלה או אחרים באזורי פיתוח. אני חושב שהמגמה הכללית של הממשלה צריכה להיות להפנות את כל הפיתוח הכלכלי, התרבותי, המדעי לאזורי הפיתוח, ולא לפתח יותר במרכז הארץ.

שמעתי לשמוע מדר פוזנר ששרד החינוך עומד בכל ההתחייבויות בקרית שמונה. אבל זה נוגד את תוכן המכתב שמונה לפנינו מאת המועצה המקומית בקרית שמונה. (י. פוזנר: מאיזה תאריך המכתב?) מ-20 באוגוסט. ענין החינוך הוא חשוב מאד. עד כמה שאני יודע מפגישות עם אנשים והתרשמות, אחד הנימוקים לעזיבה של תושבים הוא הרמה הנמוכה של החינוך. כדאי לציין בסכיומים שצריך לדאוג לרמה סבירה של חינוך בעיירות הפיתוח. אם רוצים להביא לשם ישראלים ותיקים, הרי הם לא יחזיקו מעמד עם רמת החינוך במקום לא תהיה כמו בתל אביב ובירושלים.

היושב ראש בוודאי יביא הצעה לסעיף 8. אינני רואה ניגוד בין דרך השלילה או דרך החיוב, אבל בהחלט צריך להשאיר את הסיפא. גם אם מישהו חושב לקיים הבטחותיו, כדאי שידע כשהוא מבטיח שיצטרך לקיים. אפשר לנסח כך או אחרת, אבל להשאיר את התוכן.

י. שולמן: אני נושא בתפקיד הטיפול בערי פיתוח במרכז השלטון המקומי. לשם טיפול נאות וביצוע יעיל אני רוצה להציע הצעה מרחיקה לכת: ועדת הפנים ואיכות הסביבה של הכנסת תצמיד לשנה אחת חבר-כנסת לכל אחת משבע הערים הפרובלמטיות. הישובים האלה נופלים בין הכסאות, גם כשיש ועדות מומחים, ועדות ממשלתיות וועדות שרים. (ש. רותם: למשל, איזה ישוב?) אני מדבר באופן כללי. /ש. רותם: אנחנו מדברים עכשיו על דברים מעשיים, לא כלליים). חבר כנסת יוכל ללוות את פעולות הישוב ולהיות לו לפה.

אני רוצה להעיר לדבריו של חה"כ בארי, שאנשי ערי הפיתוח הובאו לשם, בעוד שתושבי רמת הגולן הלכו מרצונם, וזה הבדל עקרוני.

י. לוי: לנקודה השלישית - אני חושב שקיימת רשימה מוסכמת. איא אינה יכולה להיות אחידה. היו ועדות על גבי ועדות, של הכנסת, של הממשלה, וניסו להגיע לרשימה אחידה ולא הצליחו. אי האחידות נובעת מאי הזהות של העיירות. בכמה ענינים יש ויכוח עם משרד הפנים. טבריה היא עיר פיתוח, מנחמיה שעל ידה מצבה טוב מכל הבחינות, אבל היא זקוקה לעידוד בתחום החינוך. היא לא נכנסת לקטגוריה של עיירות פיתוח, אבל היא נמצאת בעדיפות במשרד החינוך לגבי הפניית מורים.

אני חושב שהרשימה היא מעודכנת, היא נקבעה לפני שנתיים. (י. תמיר: אשדוד עדיין עיר פיתוח?) רק בשם. (י. תמיר: ובאר-שבע?) כן, לפי שני קריטריונים: ריחוק רב ממרכז הארץ ואוכלוסייה שהגיעה אחרי קום המדינה. אשדוד נמצאת ברשימה לתקופה אחרונה, בקביעה חדשה היא תמצא מן הרשימה. כאשר הוצאנו את אשקלון מהרשימה באופן פורמלי, אמרנו שנשאיר אותה בטיפול לתקופת ניסיון, וזה היה בהחלט נחוץ כי עדיין היא זקוקה לתמיכה מסוימת. הרשימה היא מוסכמת, ואני חושב שהיא מעודכנת, עד כמה שרשימה כזאת יכולה להיות מעודכנת, והיא מקובלת על כל המשרדים.

היו"ר י. תמיר: אני רוצה לסכם את הדיון. רשמתי את ההערות, ההצעות והתיקונים והתוספות שמן הראוי לכלול אותם במסקנות, כולל הדברים של מר רותם. אני מבקש שהועדה תסמין אותי לנסח את המסקנות לפי הדברים ששמענו. אם אמצא לנכון, לפני שאניח את הסיכום על שולחן הכנסת, אבוא בדברים עם החברים שהשמיעו הצעות, תיקונים או תוספות. אם אין התנגדות, אנסח את המסקנות ברוח הדברים ששמענו בישיבה זו.